

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

שרון אברהם, תמר דיניסמן וענת זעירא

בכל שנה מסלימים צעירים רבים בני 18 את שנותם הפנימיות בישראל ומתחילה את חייהם העצמאיים. תקופה זו, המאפיינת בשינויים ובאתגרים לכלל הערים, מוגדרת לקשישים רבים יותר לצעירים שבוגר בפנימיות. המחקר הנוחי מבקש להוות גורמים התורמים להצלחה במעבר לחיים עצמאיים ולהשתלבות בחברה כבוגר, וגורמים המעכבים אותה. זהו מחקר תפיסות איכוטני, ובמסגרתו נערכו ראיונות פתוחים וモבנים עם 35 צעירים, שיסימו את שנותם הפנימיות חיוניות 4 עד 6 שנים קודם לכן. המראיינים סוגו לשתי קבוצות: באחת צעירים המעליכים בחיהם הבוגרים, ובשנייה המתקשים בהם. ניתוח הראיונות הניתן מוקדים שלפיהם ניתן להבדיל בין הקבוצות: חווית השותה הפנימית, חווית ההתמודדות עם קשיים לימודים, תפיסת הייצאה מהפנימיה, חווית השירות הציבורי והיכולת לבקש עזרה. המאמר דן במקדים אלו ובתורמתם להיות צעירים הפנימיות המודעים לריבים יותר במעבר לחיים עצמאיים, ועל כן זוקקים לעזרה רבה יותר. בנוסף, מובאות המלצות לפראטיקה ולפיתוח מדיניות בתחום, וכן העותיהם של הערים עצם בנושאם אלו.

מילוט מפתח: בוגרי פנימיות, המעבר לבוגר, השמה חז"ב, בוגרות בהתחווה

מבוא

בעשור האחרון התפתח מאוד גוף הידע העוסק בתהליכי ההתפתחות של צעירים בשנות העשרים לחייהם. ארנט (Arnett, 2000) הצביע על תקופה חיים זו כשלב ההתפתחות מ奂ן, שבו צעירים משתמשים לגבש את זהותם העצמית ולבחר את דרכם בתחום חיים שונים. בחברה המערבית המתועשת צעירים בשנות העשרים לחייהם משתמשים להישען על משפחתם. במקרים רבים הם נשאים לגור בכית הוריהם ווכרים לתמיכה כלכלית, משלימים לימודים גבוהים, ובוחנים את כישוריהם בתחום היחסים הבין-אישיים והאינטימיים. צעירים שאין להם תמיכה ממשפחתם, מפni שגדלו

במסגרות חוץ-ביתיות, נאלצים להתמודד עם תהליכי המעבר לחiams עצמאיים בכוחות עצמו (Arnett, 2007). מחקרים המתארים את המעבר לברחות של צעירים בוגרי השמות משורטטים בדרך כלל תומנות מצב עגומה. נראה שצעירים אלה ניצבים בפני אתגר התפתחותי זה עם משאבים מועטים, עם תמייה מצומצמת ובגיל צעיר יותר מאשר בוגרי עורך משפחתי (Stein & Munro, 2008). כאמור, בוגרי ההשמות החוץ-ביהיות נדרשים להתחליל את חייהם כבוגרים עצמאיים מהר יותר מאשר צעירים באוכלוסייה הכללית.

בישראל יש מדי שנה כמה אלפי צעירים המגיעים לגיל הבוגרות החוקית במסגרות חוץ-ביתיות (זולכה ושותמן, 2003). צעירים אלה גדלו במשפחות אמנה או באחת המסגרות הפנימיות המיעודות לצעירים שמשפחתם הבילוגית לא יכולה להעניק להם תנאים הולמים לגדייה ולהתפתחות. עם הגעתם לגיל 18 מסתיימת אחריות המדינה למילוי צרכיהם, ובהעדר תמייה משפחתי הם נדרשים להסתדר בכוחות עצמם. חלקם ישרדו את המעבר ויצלחו למצואו במקום מוגרים קבוע, ימשיכו לרכוש השכלה גבוהה, יתפרנסו מעבודה מספקת, ויפתחו מערכות משמעותיות של יחסים בין-אישיים (Stein, 2006). אולם אחרים יתקשו בכלל אלה והם עלולים להיות נדרדר לשלבי החבורה.

במסגרת הניסיונות למדוד את המנגנוןים התורמים להתמודדות מוצלחת עם המעבר לברחות אצל מי שגדל במסגרות חוץ-ביתיות, מבקש המחקר לבחון את תפיסות בוגרי המסגרות לגבי חווית המעבר מן הפנימיה לחiams עצמאיים כאנושם בוגרים. לבחינה זו חשיבות רבה מההיבט התיאורטי, להבנת הגורמים התורמים להצלחה והעכבים אותה במהלך לחiams העצמאיים ובהשתלבות בחבורה כבוגר. בנוסף היא מושתלת במחקרים קודמים מהווים תשתית אempirical למדיניות של פיתוח שירותים ייעודיים לאוכלוסייה זו (ראו לדוגמה: בנבנישטי וזעירא, 2008; זעירא ובנןישטי, 2008).

סקירת ספרות

המעבר לברחות בקרבת בוגרי ההשמות חוץ-ביתיות: אתגרים ותמונה מצב מהעולם ומישראל

בשבעורים האחרונים עברה הכלכלה במדינות המתוועשות שינוי מבני, מייצור לטכנולוגיה. תהליך זה גורם לירידה בביקוש עובדים שאינם משלכילים, ולעליה בשיעור הצעירים המשיכים לרכוש השכלה גבוהה. תופעה זו בא לידי ביטוי

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

בשהות ארוכה יותר של הצעירויות בבית הוריהם, מעברים לסירוגין בין דיר על עצמאי לדיר בחיק המשפחה, תלות כלכלית נמשכת בהוריהם, דחית גיל הנישואין ואי יציבות במקום העבודה (Bradley & Debadason, 2008; Dey & Morris, 1999). שינויים אלו מתרכשים גם בישראל. כך לדוגמה, גיל הנישואין הממוצע לרווקים יהודים בשנת 2006 היה 27.7 לגברים ו-25.5 לנשים, לעומת 24.1 לנשים ו-21.4 לגברים לשנת 1970 (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2008); בשנים 1990-2007 חל גידול של כ-100% במספר הסטודנטים הלומדים במכינות ובאוניברסיטאות (הוועדה לתכנון ולתקצוב, 2008). כל אלו הביאו חורקים והוגי דעתות לזהות את תקופת החיים הוו כשלב ההתפתחותי החדש.

את אחד ההסברים התיאורתיים המקובלים כיום לתופעה זו נתן ארנט (Arnett, 2000). הוא מכנה שלב זה "בגרות בהתחוות" (emerging adulthood), ומצהה את המשימה ההתקפתחותית העיקרי של חיים זה כגיבוש זהות של הצעיר. לתקופה זו, הנמשכת מגיל ההתבגרות המאוחרת ועד שלהי שנות העשרים, יש היום מאפיינים שונים מאשר בעבר (Arnett, 2003). בתקופה זו החבורה אינה מצפה מהצעיר לבגרות וגישה מלאה, לאחריות, לקבלה החלטות משמעותיות או לכינסה לתקידים חברתיים, והצעיר יכול לבדוק את מגוון האפשרויות בתחוםים כגון יחסים בין-אישיים, עבודה, דיר ותחומי עניין אישיים. כמו כן, צעירים רבים בגילאים אלו ממשיכים להיות סמוכים על שולחן הוריהם, להתגורר בבית או להמשיך לקבל מהם סיועכלכלי (Arnett, 2000).

ארנט (Arnett, 2007) טוען כי צעירים בוגרי השמות חוות-ביתיות מהווים קבוצה יהודית. אמם הם חוות את תקופת הבגרות בהתחוות כמו בני גילם, אך בצורה שונה המלווה בקשישים ורבים יותר. המעבר לבגרות, שהוא שלב מאתגר לכל צעיר, קשה יותר לצעירים בוגרי השמה, מפני שיש בו שינויים רבים בתקופת זמן קצרה (Stein, 2005). שינויים אלו כוללים שינוי במעמדם החוקי, כיוון שהם יוצאים מהאחריות של רשות הרוחה; כמו כן, הסוכנויות שתיפלו בהם מפסיקות לקבל תמורה כספית עבור הטיפול, וכך אין ציפיה שהמשכנה לעוזר להם. במצב זה הצעירים נדרשים לעוזר את המסגרות חוות-ביתית ולקיים אחריות על חייהם בתחוםים רבים כמו מגורייהם והמיון להם (Cashmore & Paxman, 2007). ואכן, מפני שרבים מהם אינם נאלצים לפנות להוריהם ולבני משפחה האתגרים לבדם, מפני שרבים מהם אינם יכולים לסתור את המשכנה בוגרי Courtney & Dworsky, 2006.

בעשורם האחרון החלו חוקרים לשים לב למצבם של צעירים בוגרי השמה. אמם הידע בתחום זה מצומצם יחסית, אך מחקרים שנערכו בתחום השונות ובמדינות שונות מציגים תמונה עוגמה בתחום חיים עיקריים של בוגרי

השמה (Hines, Merdinger, & Wyatt, 2005) לעומת בני גilm באוכלוסייה הכללית (Cook, 1994; Courtney & Dworsky, 2006). כך, למשל, צעירים אלו מועדים לדרות רחוב (Pecora, Kessler, et al., 2005), להשכלה נמוכה (Reilly, 2003), לשיעורי אבטלה גבוהים (Daining & DePanfilis, 2007), לנition חברתי (& Courtney, 1996), למחסור כספי (Barth, 1990) וקשר רופף עם הוריהם (Paxman, 1996). מעבר זו ממד יהודי, שכן בתקופה זו רוב הצעירים מתגיסים לשירות צבאי המציב בפניהם אתגרים, אחריות וקשיים רבים (מייזלס, 2002), על כן חשוב לבדוק את מצבם של צעירים בוגרי השמות חוות-ቤתיות בישראל.

מחקרנים מועטים בדקו את מצבם של בוגרי השמות בישראל, והתמונה העולה מהם מורכבה. המחקר המקיים ביחס לתפקיד זה נערך על מוגם מיצג של 500 בוגרי פנימיות הינוכיות, 4-6 שנים לאחר סיום הפנימיה (זעירא ובנביישטי, 2008; Zeira, 2009). נמצא שרוב הצעירים לא היו את תקופת המעבר קשה ורובה השתלבו היטב בחברה מבחינה שירות צבאי, השכלה ועבודה. עם זאת כ-10% מהצעירים היו העדר מקום מגורי קבוע ומחסור כספי גדול. מחקר אחר בדק את מצבם של 109 בוגרי משפחותונים של א/or שלום, שהיו בעת המחקר בני 23 נמוכה, וכך גם יכולת ההשתכורות שלהם. בנוסף, 42% מהם הועסקו רק שלושה חודשים או לא הועסקו כלל ב-12 החודשים שקדמו לראיון, ויתר ממחציתם שירתו שירות צבאי מלא או חלק. תקופת המעבר מהmeshpachton היתה קשה או מאוד קשה, ולכתחמישית לא היה למי לפנות בתקופה זו. הם דיווחו על קשיים הנובעים מהפרידה מהורי המשפחтон ועובדיו ומהמסגרת עצמה (Schiff, 2006). במחקר שערכו שיף וקוואר (2005), על מוגם של 160 בוגרי פנימיות "בית אפל", כי רוב (80%) הצעירים התגיסו לצבאי, אך מצבם של הבוגרים היה רחוק מלהיות טוב בתחום חיים עיקריים. רמת ההשכלה של הבוגרים נמוכה נמוכה יחסית, רק ל-10% הייתה בוגרות מלאה ורק ל-5% השכלה אקדמית. הנסחם של רוב הבוגרים הייתה נמוכה מה ממוצע הארץ ו-22.5% מהבוגרים דיווחו כי הסתבכו עם החוק לפחות פעם אחת.

כדי להבין את התמונה המורכבת העולה מהמחקרנים הללו יש לפנות לצעירים עצם, ולבחוון את תפיסותיהם וחוויותיהם, וכך נעשה במחקר הנוכחי. מחקרנים מסווג זה נערכו במדינות שונות באירופה ובארצות-הברית (ראו לדוגמה: Mulkerns & Owen, 2008; Samuels & Pryce, 2008; Scannapieco, Connell-Carrick, & Painter, 2007), ובهم מתארים את חוותותיהם מההשמה ואחריה, קשייהם עם משפחותיהם ועם צוות ההשמה חוות-ቤתי, סוג העזרה העומדים לרשותם ורשות התמיכה החברתית שלהם.

צעירים בוגרי השמות חוץ-ביתיות: הבחנה בין קבוצות

מחקרדים מעטים בועלם בדקו כיצד ניתן להבחין בין צעירים שתפקידם בבריאות טוב ובין צעירים שחווים קשיים, ומעט מאוד ידוע על הגורמים המבדילים ביניהם (Keller, Cusick, & Courtney, 2007). בין הגורמים התורמים למעבר מוגבל לחיבם עצמאיים בבריאות אפשר למנות את יציבות ההשמה, שבאה לידי ביטוי במספר קטן של מעברים בין מסגרות חוץ-ביתיות (ראו לדוגמה: Cashmore & Paxman, 1996; Pecora, 2003; Williams et al., 2003) ;חויה חיובית בבית הספר והישגים לימודים טובים (ראו לדוגמה: Weiner & Kupermintz, 2001; Munson & McMillen, 2006) או עם חונך-בוגר (מנטור) (Schiff, 2006 ; וניסין (Pecora et al., 2003) תעסוקתי בגיל ההתבגרות).

קובוצה נוספת של מחקרדים, שבוצעו בגישות אינטנסיבית, הtmpקדה בצעירים בוגרי השמות שהשתלבו בצורה טובה בחברה הבוגרת. מחקרן של הינס ואחרים (Hines et al., 2005) בחן את הגורמים המאפיינים 14 בוגרי אומנה שלומדים במוסדות להשכלה גבוהה. החוקיות זיהו כי צעירים אלו מאופיינים ביכולת להגן על עצמם, הבאה לידי ביטוי, לדוגמה, בהחלטה לצאת מהבית המתעלל; אסרטיביות בקבלת החלטות הנוגעות לחייהם במהלך הליך ההשמה החוץ-ביתית; עצמאות המשולבת עם יכולת לקבל עזרה מאחרים; גמישות בסיטואציות שונות; והעובה שצעירים אלו מזעירים על ידי מטרה שהציבו לעצם. בנוסף, לצעירים אלו יש רשות תמייה חברתיות מחברים, משפחה מאמצת או משפחה ביולוגית, בית הספר היווה עבורם מקור של תמייה, והם רואים בחוויה החוץ-ביתית נקודת מפנה בחייהם. באותה שיטת מחקר בחנו מרטין וג'קסון (Martin & Jackson, 2002) את המאפיינים של 38 צעירים בעת לימודיהם באוניברסיטה לאחר ששחו תקופה משמעותית בחייהם בהשמה חוץ-ביתית. הם זיהו שהגורם העיקרי להשתלבות מוצלח היה קשר קרוב עם מבוגר תומך שגרם להם להרגיש בעלי ערך, או בשפתם, קיומו של "מלך שומר". בנוספ, הצעירים דיווחו על רצונם העז להיות כמו צעירים אחרים בני גילם. הם תיארו מניעים להצלחה שככלו השגת עמדת טובה יותר בחיבם משל הוריהם ורצו לעשות את הוריהם גאים. הצעירים הדגישו את החשיבות הרבה של קיומם של מבוגרים תומכים ומעודדים.

סטיין (Stein, 2006) מציע מודל שלפיו ניתן לסוג את בוגרי ההשמות החוץ-ביתיות לשתי קבוצות עיקריות. לטענתו, שלושה מאפייני חוסן עיקריים מבדילים בין חברי הקבוצות: מאפייני הצעיר עצמו (כגון אינטיגנצייה, הווש והמור ומודעות עצמית); יחסיו עם בני המשפחה (כגון יחסים טובים עם הורה אחד לפחות ותפקיד משמעותי בטיפול בבן משפחה); וסביבתו החברתית (כגון פעילות התנדבותית ויחסים משמעותיים עם חונך-בוגר).

חברי הקבוצה הראשונה, "המשיכים קדימה" ("the moving on"), היו יציבות והמשיכות בחייהם ו בשנותם בהשמה, והם מאופיינים לפחות באחד ממרכיבי החוסן. צעירים בקבוצה זו תפסו את העצמאות שמניקה ההשמה כאתגר וכדרן לפיתוחו ביחסו העצמי, ולאחר היציאה מהמסגרת התחזק כושר ההסתגלות שלהם בעקבות חוות הצלחה שלהם. נוסף לכך הם גם ידעו להשתמש בתבונה בעזורה שהוצאה להם.

חברי הקבוצה השנייה, "השורדים" ("the survivors"), היו חוסר יציבות ושינויים בעת שהותם בהשומות. לאחר היציאה, סביר להניח כי הם יחוו קשיים בהתחדשותם עם החיים העצמאיים, אבל כוחותיהם הפנימיים בשילוב עם התמיכה מגורמים היוצרים, הם שסייעו להם להתגבר על הקשיים ולהשתלב בחברה כבוגרים "נורטיביים".

הקבוצה האחרונה, "הקורבנות" ("the victims"), היא הקבוצה הפגעה ביותר. מדובר בצעירים שהוו חוות קשות ביותר בחיק משפחתם, וההשמה החוץ-ביתית לא יכולה לעזור להם להתגבר על הצלקות שנוטרו. כבוגרים, סביר להניח כי יסבלו מאבללה, מדרות רחוב, מקשיים רבים בהסתגלות למערכות, מבדידות ומביעות נפשיות. תמייה, לאחר יציאתם, לא תוכל לעזור להם להתגבר על מצבם ועל נקודות הפתיחה הנמוכה שלהם בתחילת חייהם כבוגרים.

מחקרים מאוחרים הרואו באופן אמפירי כי מודל חלוקה זה אכן מתקיים בקרוב צעירים בוגרי השומות, וכי לכל קבוצה שבמודל מסלול חיים שונה לאחר עזיבת ההשמה. יש צעירים שהסתגלו היטב לחיים עצמאיים, יש צעירים המתकשים בכך מאוד, ויש צעירים הממשיכים לתפקיד ועם זאת מתמודדים עם קשיים מרובים (ראו לדוגמה: Courtney, Hook, & Lee, 2010; Keller et al., 2007).

המחקר

מטרת המחקר

המטרה הכללית של המחקר הייתה לבחון את תפיסת החוויה של בוגרי השומות חוות-ביתיות לגבי תקופת השנות הפנימית והיצאה ממנה, כפי שהיא משתקפת בעיניהם בוגריהם. המחקר התמקד בזיהוי גורמים תורמים להצלחה לעומת גורמים מעכבים הצלחה בעבר לחיים העצמאיים ובהשתלבות בחברה כבוגר.

שיטת המחקר

המחקר הנוכחי ה证实 כהמשך למחקר של זעירא ובנברנשטי (2008) וזעירא (Zeira, 2009), שנערך בקרוב מוגם מייצג של 500 בוגרי פנימיות חינוכיות. שני

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

המ杳רים יחד מהווים דגם של מחקר במתודולוגיה מעורבת (mix methods) המשלב שיטות כמותיות ואיכותניות. בשלב הראשון, הכמותי, הוכח סקר מקיף, שמצאיו הצביע על צורך להעמק ולהרחיב את הבנה לגבי החויה של הערים. המחקר הנוכחי, שהוא השלב השני, נעשה במתודולוגיה איכותנית, והתבסס על תחומי מדגם מתוך המדגם המקורי. באופן זה משמש החלק האיכותני להעמקה ולהעשרה של הידע שנאסף בחלק הכמותי, תוך החמקות במספר מקרים מצומצם יותר (Creswell, Creswell-Clark, Gutmann, & Hanson, 2003; Padgett, 2008).

המחקר הנוכחי הוכח על פי עקרונות הגישה האיכו-תת-טיפסית (שקיי, 2003), שלפיהם בודקים הופעתה באמצעות תיאורי הסתנסות של יחידים שהוו את הופעתה הנבדקת. חשיבות הגישה נועוצה בימוד הופעתה מנקודת מבט של הנ杳רים עצמם. גישה זו נבחרה למחקר הנוכחי כדי להבין את הוויה היציאה מהפנימיה לחיים עצמאיים כפי שהווו אותה הבוגרים עצם, וכדי להבין את מרכיבות החויה ופניה השונות. בנוסף, בשל מיעוט התיאוריות והמחקרים האמפיריים בתחום זה, הגישה האיכותנית מהאימה יותר לחושף היבטים חדשים וייחודיים לגבי הוויה של "

"הברחות בהתחות" בכלל ולגבי אוכלוסייה בוגרי השמות חוות-ቤתיות בפרט.

אוכלוסייה המחקר

מתוך 500 הערים בוגרי פנימיות חינוכיות שרואיינו בסקר הראשון (זעירא ובנביishi, 2008) נבחרו באופן מכוון 10% לצורך המחקר הנוכחי, כדי לכלול מגוון מאפיינים גדול ככל האפשר של אנשים צעירים. היו כמה קритריונים בבנייה המדגם: לימודים, שירות צבאי, פעילות של התנדבות בקהילה, והתפסה של הערים את הפנימיה כמקום לסתגלות בעtid. דגימה מכוונת כזו מקובלת במחקרים איכותניים על מנת להבטיח מגוון של מרויאינים על פי מטרת המחקר (ראו לדוגמה: סטריאר, 2007; רואר-סטריאר וסטריאר, 2006). הקשר עם משתתפי המחקר התאפשר הודות להסכמה להשתתף במחקר עתידיים שננתנו הבוגרים בעת המחקר הראשון. חשוב לציין, שלמרות ההסכמה והמידע לגבי יצירת הקשר עם הערים, היה קשה לאתר ולגיים את חלוקם למחקר. למרות מאפיינים רבים, החזרות לא הצלחו לאחר 14 בוגרים. בוגר אחד סירב להשתתף. בתום הריאיון, ומלי שהיו מודעים לכך קודם, קיבלו המשתתפים תושב שי לקניית מוצדים. המחקר הוכח לאחר אישור ועדת האתיקה האוניברסיטאית.

בסק הול רואיינו 35 בוגרים של פנימיות חינוכיות שחלו 4–6 שנים מאז עזבו את הפנימיה, מתוכם 20 גברים. הגיל הממוצע היה 26.6 (סטטיסטית תקן 1.05). המרואין הצעיר ביותר היה בן 25 והמבוגר ביותר בן 29. ארץ המוצא המרואין נקבעה לפי ארץ המוצא של ההורים. אלה נחלקו לשלווש קבוצות עיקריות: מיעוטם (20%) היו

ילידי ישראל, 28.5% היו ילידי ברית-המוסדות לשעבר ו-40% היו ילידי אתיופיה. המרואינים שהיו בפנימיה 1–6 שנים, והממוצע היה 2.97 (סטטיסטית תקן 1.22).

כלי המחקר

איסוף הנתונים הzbתבצע באמצעות ראיונות פתוחים מובנים למחצה (Creswell, 2007). מרביתם נערכו פנים אל פנים בבית המרואין או במקום ניטרלי הסמוך למקום מגוריו, ומקצתם נערכו בטלפון. הראיונות אורכו כשעה, ולא הוקלטו בשל מגבלות תקציביות. המראיינת כתבה את התשובות המרואין תוך כדי הראיון. המראיינת הייתה מודעתה להטיות האפשריות המתוירות בספרות בשל השימוש בכתיבת שאלות הראיונות (Weiss, 1994). היא הקפידה לרשום את הדברים כפי שניסחו המרואינים, וביקשה מהם להאט את דבריהם או להממן עד שתרשםו, והדבר לא פגש בשטף הראיון. הראיון נפתח בהקדמה כללית למרואינים "לספר בפירות על החויה שלהם בפנימיה, בעבר לחיים עצמאיים ומה שקרה להם מאז שסיימו". בראיון היו ארבעה חלקים עיקריים: בחלק הראשון הzbתבצע הצעירים לתאר "את מה שעבר עליהם" בפנימיה. בחלק השני הzbתבצע המרואינים לתאר אתחוותיהם ותחוותיהם בתקופה "מיד אחרי שזכתה את הפנימיה". בחלק השלישי הם הzbתבצע להתייחס לתחוותיהם לאחר סיום הפנימיה ועד היום בתחוםם של מגורים, עבودה, מצבכלכלי, שירות צבאי/לאומי, למידים, בריאות ויחסים בין-אישיים. בכל אחד מהתחומים הללו היו לראיינת שאלות מנוסחות מראש, ואוֹתן היא שאלת רק כאשר הצעיר לא התייחס אליהן. השאלות התייחסו להיסטוריה של הצעיר בכל תחום (לדוגמה: "ספר לי בבקשתה על השירות הצבאי שלך"), לключиים בכל תחום (לדוגמה: "האם היה מצב שבו רצית לעבוד ולא מצאת עבودה?"; "האם היו דברים שהזבזב עלייך למצוא עבודה?"), ולבקשה עזרה בתחום (לדוגמה: "האם קיבלת או שאתך מקבל עזרה ממי שהו בנושא של לימודים? איזו עזרה קיבלת? ממי? מה עוזר לך?"). לבסוף הzbתבצע המרואינים לחת המלצות "מתוך הניסיון שלהם" לגביהם דרכים שבהן ניתן לסייע לצעירים הנמצאים היום בפנימיות בעבר לחיים עצמאיים.

নিতוח הראיונות

אחרי קריאה חוזרת ונשנית של הראיונות המלאים מוננו משתתפי המחקר לשתי קבוצות. בקבוצה אחת היו בוגרים שמתוך סיורים בראיון עלו מאפיינים של "הצלחה" בהשתלבות בחים העצמאיים. לדוגמה, הם רכשו השכלה גבוהה, נישאו והקימו משפחה ויש להם מקום עבודה מסודר. בקבוצה השנייה היו בוגרים שיש להם מאפיינים של קשיים בהשתלבות בחים העצמאיים. לדוגמה, היו להם בעיות בשירות

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

הצבאי, עודם חווים קשיים במציאת מקום מגורים קבוע או שאין להם מקורות הכנסה קבועים. לצורך נוחות הניתוה קראנו לקבוצה הראשונה "המצחילים" ולקבוצה השנייה קראנו "המתקשים".

במחקר איכוטני, ניתוח הנתונים הוא תהליך של סידור המידע שנאסף, הבנייתו וארגון מחדש בתהליך של "קטגוריזציה" (שקי, 2003). לפיכך נערכ ניתוח התוכן של הראיונות בשלבים. בשלב הראשון מנו הנתונים לקטגוריות שנקבעו מראש, על פי שאלות שהנחו את הריאון. לדוגמה: חווית השהות בפנימיה, חווית השירות הצבאי/לאומי, מצבי קושי ודרבי התמודדות בתחום חיים שונים, ועוד. בשלב השני נערכ תהליכי של זיהוי יהירות מידע משמעותית בתחום כל קטגוריה. בשלב השלישי קובצו היחידות המשמעותיות לתמונות מרכזיות. לצורך זה פותחו דפי קידור שבהם נכללו מובאות מדברי המרואינים על פי תמות וקטגוריות שהוגדרו. בשלב האחרון, לאחר הקידוד, נבדקה הצליפות השכליתות של הקטגוריות השונות שזוהו. כדי להגביר את אמינותו ניתוח נתוני המחקר, ניתרו החוקרת וסטודנטית נוספת בפרט את הקטגוריות וחישבו את הצליפות. לאחר מכן השוו החוקרות את התוצאות שהתקבלו. היו שני מקרים של הבדלים ביניהם. במקרים אלה התקיים דיון עד שהושגה הסכמה מלאה.

המצאים

מצאי המחקר יוצגו באמצעות חמשה מוקדים עיקריים שבהם ניכר הבדל בין קבוצת "המצחילים" לקבוצת "המתקשים" בהשתלבות בחים העצמאיים: (א) חווית השהות בפנימיה; (ב) השכלה כמנוף להצלחה; (ג) היציאה מהפנימיה; (ד) השירות הצבאי/לאומי; (ה) היכולת לבקש עזרה.

א. **חוית השהות בפנימיה:** הפנימיה כ碼מת את תלמידיה וכמינה אותם לחיים עצמאיים

מתיאור חוותית השהות בפנימיה בקבוצת "המצחילים" עולה כי הם וראים בתקופה זו חוות חיובית ובונה. סיפר אחד הבוגרים:

הפנימיה הייתה חוויה טובה. הם נתנו לי ביטחון להיות מי שני, להאמין בעצמי, כי הם האמינו بي. ("מצחילים" 2601)

בנוסף לחוויות חיוביות אלו אמרו רבים מחברי קבוצה זו כי הפנימיה הכינה אותם לקרה היציאה לחיים עצמאיים. הצעירים ציינו תחומי חיים שונים שבהם חשו

כى הפנימיה הינה אותם ליצאה, כגון: עצמאות, ביטחון עצמי וברות, מילומניות חברתיות, הינה לשירות ומילומניות למידה. הבוגרים מספרים:

בפנימיה אני למדתי למה אני מסוגלת, לא להתייחס מהה, קיבלתי משמעת עצמית ובניתי אופי חזק יותר. ("מצליחים" 2709)

לימדו אותו שכל אחד צריך לדעת מה הוא שווה. הם עזרו לי לפתח את הביטחון העצמי והערך העצמי שלי כי הם האמינו בי. ("מצליחים" 2605)

בוגרת נוספת מתרת:

לא סתם הגעתו ללימודים אקדמיים בלי הינה. באתי לפנימיה עם רצון ללמידה והם עזרו לי בכל מה שיכלו. הם עזרו לי להגיע לבגורות טובה והצלחתי לעשות את זה. אני מורייה בפניהם את הכווע... גם השקעתם שם בלימודים ובזכות זה אני היום אקדמאית. ("מצליחים" 2605)

לעומתם, חלק מקבוצת "המתקשים" מתראים את תקופת שהותם בפנימיה כתקופה לא טובה. הם מספרים:

התקופה בפנימיה הייתה חוויה מאד גורעה. שום דבר לא היה טוב. זה פגע בי בעיקר בלימודים. אם לא הייתי שם — הייתי לומד. ("מתקשים" 1108)

רוב הבוגרים המשתייכים לקבוצת "המתקשים" ציינו כי חשו שהפנימיה לא הינה אותם ליצאה לחיים העצמאיים כלל ולשירות הצבאי בפרט:

לא הינו. ממש לא. בכלל. לא למדו אותו מה זה צבא, ובלימודים — הם אפילו פגעו. הם לא דיברו איתנו על הצבא, החמים, הלימודים. רק כמו שוטרים — זה מה שהוא מעוניין אותם. ואני לא הייתי עבריין בכלל... הם לא הינו אותנו לחיים — הם הדראו לנו ורק דרך אחת של המדריכים והמנחים. הם ניגשים לתלמיד כמו אויב, כמו שוטר. הם לא חושבים שיש פה ילד קטן שציריך הינה לחיים... אני הייתי איתם במלחמה כל הזמן. ("מתקשים" 1108)

אחרים אמרו כי רמת הלימודים הנמוכה בפנימיה לא קידמה אותם ולא אפשרה להם למש את הפוטנציאלי הלימודי שלהם:

...פנימיה זה מקום שמיועד לאתיזופים והרמה שם נמוכה. פעם, אחד המורים אמר לי שלוקחים לשם אנשים חלשים וזה היה לי הلم. אני לא רואה את עצמי חלש והרמה שם נמוכה. הרמה שם לא טובה... כשהלכנו ליב' ושאלנו אותנו שאלות ואף אחד לא ידע — הייתה בורות. ("מתקשים" 3515)

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה מעבר לחיים עצמאיים

ב. השכלה כמנוף להצלחה: התמודדות עם קשיים בלימודים

גורם נוסף ש מבחין בין שתי הקבוצות הוא חווית הלימודים בפנימיה, התמודדות עם קשיים בלימודים וסיום הפנימיה עם תעודת הבגרות. הצעירים ממשתי הקבוצות מתארים קשיים בלימודים הנובעים מלקויות למידה וקשי שפה, אך האופן שבו חוו את התמודדות עם הלימודים שונה מקבוצת "המצליחים" במיוחד על רקע הקשיים הנוספים שהזוכרו. רוב הבוגרים מקבוצת "המצליחים" חוו את הלימודים בפנימיה כמקדמים ואת חברי הצוות כתורמים להתקדמותם, והם אכן סיימו את הפנימיה עם תעודת בגרות מלאה. רוב הצעירים מקבוצת "המתකשים" חוו את הלימודים בפנימיה כחויה קשה, שלא הצליחו להתמודד אליה כראוי, והם סיימו את בית הספר עם תעודת בגרות חלקית או מקצועית בלבד.

צעירים בקבוצת "המצליחים" מספרים כי חוויתם המרכזית בתחום הלימודים היא היכולת להתגבר על הקשיים בלימודים בעורצת הסיוע ושיעורי העזר שניתנו להם בפנימיה, אשר עזרו להם לסיים את הפנימיה עם תעודת בגרות. חוויה זו עבורה היא חווית הצלחה וגם בסיס הכרחי להמשך התקדמות בחייהם האקדמיים.

התקופה של כפר הנוער עזרה לי מאוד בלימודים בעיקר מבחן השפה העברית. הם עזרו לי מאוד כעולה חדשה. לדוגמה: המורה להיסטוריה היה מכיר אותי ואת חברה שלי להיפגש איתו, הוא היה מסביר לנו מילה במליה את החומר ובצומו קיבלתי 90 בהיסטוריה. רק בצומו! חוץ מזה היו לנו סטודנטים שעוזרו לנו בשיעורים פרטיים, זה מאד עוזר... אני לומדת כרגע תואר ראשון נוספת במדעי המחשב ויכול להיות שאני אמשיך לתואר שני, נראה גם במדעי המחשב. ("מצליחים" 3611)

חלק מהבוגרים בקבוצת "המצליחים" למדו בפנימיה גם לטעות מטעם שטייענה להם למצוא מקום תעסוקה. כמו כן, רובם המשיכו לרכוש השכלה אקדמית.

בפנימיה למדתי שיט והיום אני עובדת בזוה. הפנימיה והלימודים הקנו לי יכולות של אנשים אחרים אין. יש לי ניסיון כבוגרת בית הספר של אנשים אחרים אין – ולכן יש לי עדיפות. ("מצליחים" 2407)

למדתי בפנימיה הנדסאי חשמל ובכבה למדתי מכשור. כולם אני משתמש בהם שלמדתי גם בפנימיה וגם בצבא. ("מצליחים" 923)

מנגד, רוב הבוגרים מקבוצת "המתתקשים" סיימו את הפנימיה עם תעודת בגרות חלקית או מקצועית בלבד. נראה כי הם נוטים להאשים גורמים חיצוניים (כמו נסיבות חייהם או הפנימיה) בחוסר הצלחה זה. בנוסף, מדבריהם אפשר להבין כי חסרון תעודת הבגרות הוא מכשול בהמשך התקדמותם בחייהם.

לא הייתה זכאיות לתעודת בגרות בגל מתמטיקה... בפנימיה הביאו מורים שבköshi יודעים עברית, נגיד המורה למתמטיקה — היא בköshi דיברה עברית ובגל זה לא הבנתי כלום ולא ניגשתי לבגרות ואין לי היום תעודה בגרות... ("מתקשים" 2018)

חסר לי היסטוריה ומתמטיקה... היה לי קשה במקצועות האלה. עצם זה שעשיתי את יתר המקצועות — זה היגש טוב בשכilli... מאז שסיימתי את כפר הנוער אני עובדת בנק במחלקת שירות בלי שום הקשרה... ברור שהייתי רוצה למדוד לתואר ראשון במשהו להתקדם גם במקצועות. אבל זה לא קרה. בעיקר בגל שאנו אם חד-הורית, זה לא קל להיות חד-הורית. אפללו קורס של חדש לא היה קל...

אני מרגיש שכפר הנוער פגע בי בתחום זהה של הלימודים... היתי ילד שלא לומד ועשה שטויות ובköshi עשייתי בוגיות, ועכשו אין לי בוגרות, וזה יקח לי הרבה זמן ומאז להשלים את זה... לא הקפידו בכפר על הלימודים וזה הפריע בהמשך כי אי אפשר להתקדם בחיים בלי לימודים... ובגל שלא למדתי אז — זה פגע בי בהמשך החיים והיום אני לא לומד. ("מתקשים" 1903)

ג. חווית היציאה מהפנימיה: הסתגלות או משב

הבוגרים מקבוצת "המצלחים" מתארים חוויה של מעבר קל וחובי מהפנימיה לחוים העצמאים. צעירים אלו הסבירו כי תקופה המעבר לא הייתה משבנית עבורהם. הצעירים מתארים סיבות מגוונות לכך. סיבה אחת היא המשך הקשר עם החברים מהפנימיה:

היו לי בפנימיה חברים מהבית או חזרנו יחד הביתה, או המעבר היה בסדר גמור... כי הדבר הכי קשה בלוובך את הפנימיה זה הפרידה מהחברים, ובגל שנשארתי איתם בקשר קרוב או זה לא הפריע לי ("מצלחים" 3421)

סיבה נוספת היא ביטחון עצמי ביכולותיהם, ומיומנויות של עצמאות שרכשו בפנימיה:

היציאה הייתה קלה בגל שבפנימיה לומדים להיות מחוץ לבית ולהיות עצמאיים ולומדים להסתדר בחוץ — בגל זה המעבר היה קל. ("מצלחים" 110)

לעומת זאת, רוב הבוגרים מקבוצת "המתקשים" מתארים את התקופה הזו כתקופה משבנית וכחויה של שינויים משמעותיים בחוים המלווה בתהוות מחויבות פתאומית.

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

הפנימייה הייתה חסירה מבחן של כללה ומוגרים. אין מי שיכבש, אין מי שיכין אוכל, אין מי שידאג להכלול. ("מתקשים" 824)

זה היה ממש שינוי בכל תחומי החיים – חברים, עובדה, לחזור לבית – הכלול יחד, זה היה מאוד קשה. ("מתקשים" 2818)

חלק חשוב בתקופת המעבר מן הפנימייה הוא החזרה לבית ההורים. לאחר שנים שבהן התגוררו רוב ימות השנה הפנימייה, וחזרו הביתה בסופי שבוע אחד לשובעים או בחגים, נדרשים הצעירים לחזור ולהתגורר עם הוריהם. רוב הצעירים מקבעת "המצליחים" סיפורו כי שבו להתגורר בבית ההורים ללא קושי.

לא היה קשה לחזור לגור בית. הקשר עם ההורים שלי הוא טוב וזה היה ברור לי שאני לחזור הביתה. ("מצליחים" 110)

לעומת זאת, בוגרים מקבעת "המתקשים" סיפורו כי חוו קושי לשוב ולהתגורר בבית ההורים.

היה קשה שאין פרטיות וזה מאוד הפריע לי. יש לי ארבעה אחים וכולם ינסים בחדר אחד. אז ישנתי בחדר עם כולם על מזרון – היה מקום אבל זה לא היה נוח. ("מתקשים" 1108)

היה קשה לחזור הביתה. היו הרבה ריבים עם אמא ולא היה קל לגור אתה. ("מתקשים" 2818)

ד. חווית השירות הצבאי/לאומי בתקופה ממשמעותית
רוב רוכם של הבוגרים ממשתי הקבוצות שירות צבאי או לאומי. ההבדל בין הקבוצות ניכר בכך שהיא את תקופה השירות. רוב "המצליחים" חוו את שירותם הצבאי/לאומי כמשמעותי, תורם ומקדם. חלקים ראו בשירות תחlixir התbagrot ועצמאות וכן תחlixir עיוב וגיבוש אישיותם כבוגרים.

הרגשתי שם [בצבא] תחשית הצלחה – התדרmitt שיצרתי שם, הקשרים שיצרתי... אני יותר מאמין בעצמי בזכות השירות הצבאי וגם יותר מאמין ביכולות שלי. אני מרגיש שאני מסוגל להרבה דברים... השירות היה מאוד משמעותי לי. החלטתי שאני אגיע ליחידה קרבית – והגעתי. הגשתי את מה שרציתי ואחר כך גם להיות קצין. ("מצליחים" 2612)

חלקים סיפורו, כי השירות קידם אותם בכך שניתן להם ידע וניסיון בעבודתם המקצועית.

שרון אברהם, תמר דיניסמן וענת זעירא

עבדתי בתחום של חשמל ובקבע עבורתי למחלקה האלקטרונית והיום אני מפקד מעבדה. עברתי בצבא קורסים, למדתי להיות אחראי ורציני. ("מצליחים" 923)

לעומת זאת, הבוגרים מכבוצת "המתќשים" תפסו את השירות הצבאי כחויה שאינה משמעותית ושלא קידמה אותם כלל. רוכם לא היו שבעי רצון מהשירות וחלקם חווה את השירות כחווה וכמצב שנכפה עליהם בגין רצונםם, לנצח ולצרכיהם באוטה העת.

הרגשתי שאני מתבוכו בצבא ובתקיד שהייתי בו... המצב בבית לא היה טוב וידעתי שיש לי אחריות גדולה יותר בבית מאשר להיות טבח בבסיסים... הצבא לא רם לי כלל. ("מתќשים" 1313)

השירות היה BINONI. רציתי להיות לוחם ושלחו אותי לשריון — בטור טבח. לא רציתי והיה לי קשה לצאת משם אז עשית בעית וברוחתי כדי לעבור. הייתי בכלל וחזרתי אז אמרו לי שאין מצב שאני אהיה לויחם. הוא לי בעיות כלכליות ולא הסכמתי להישאר שם אז עברתי ליד הבית. עשית שבוע-שבוע ... אם הייתי מקבל להיות לוחם או הצבא היה תורם לי, אבל הצבא היה בשבייל תקופת קשה במיוחד... ("מתќשים" 1108)

ה. התמודדות עם קשיים: היכולת לבקש עזרה
כל הבוגרים משתתת הקבוצות תיארו מצבים שבהם נתקלו בקשיים, החל מיציאתם מהפנימייה ועד היום.

הקשיים שהבוגרים התמודדו איתם

הקשיים העיקריים שצינו הבוגרים היו בתחום השכלה, תעסוקה, מגורים ותקופת השירות הצבאי/לאומי. נציין, כי קשיים בתחום ההשכלה היו נחלתם של קבוצת "המצליחים" בלבד, ואילו הקשיים ביותר התחום היו נחלת כל הבוגרים.

השכלה

בתחום זה הבוגרים תיארו קשיים כלכליים בתחום הלימודים, קשיים בהשלמת ההשכלה וצורך ביעוץ ובהכוונה. הבוגרים מספרים:
היו לי קשיים למן את הלימודים. ("מצליחים" 2605)

היהichi חייב להשלים את תעודת הבגרות שלי כדי להמשיך ללימוד או מורים מהפנימייה עזרו לי להשלים את התעודה כשהייתי בצבא. ("מצליחים" 2709)

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

באותה התקופה לא ידעת מה כדי לי לעשות... אז קיברתי יערן והסביר בנושא של העתודה מהיועצת של הפנימיה והמחנכת זהה ממש עוז לי כי בזכותם באמת הלכת למד לתואר בעתודה. ("מצליחים" 3611)

העסקה

בתחום זה צינו הבוגרים שלושה קשיים עיקריים – התמודדות עם גילויי גזענות, חוסר ניסיון תעסוקתי וקשיים במציאת מקום עבודה קבוע.

אני אתופית או בעבודות שהוא טלפון – לא הייתה לי בעיה להתקבל אבל בעבודות שם פנים אל פנים – זה היה מחסום. ("מצליחים" 2605)

העבודה הזאת לא מובטחת בכלל. זה חברה של קבלן. התנאים הסוציאליים לא טובים ואני מרגיש שעושקים אותה. אני עובד 10 חודשים ואז מפטרים אותי כדי לא לשלם לי קביעות. ("מתקשיים" 3515)

מגנליים

הבוגרים התקשו למצוא מקום מגורים ולשלם את שכר הדירה. הם סיפרו:

היתה תקופה בעוננות שהיא בלגן והיה לי אז קשה לחזור הביתה... אז התגוררתי אצל חברים ואצל קרובי משפחה. ("מצליחים" 525)

בעל ואני גרים היום בבית של ההורים שלו... אני כבר לא רוצה לגורם. אנחנו שוקלים לעזור לגורם בלבד, אבל המצב הכלכלי מונע מאתנו לגורם בלבד. ("מצליחים" 610)

השירות הצבאי/הלאומי

הבוגרים סיפרו כי הם התמודדו עם קושי כלכלי, חשו צורך בהכנה לקרה השירות הצבאי/לאומי וכן צורך בתמייה ורגשיות במהלךו. לדוגמה:

היתה תקופה שבה לא דיברתי עם אמא שלי ואז היה לי מאוד קשה מכל הבדיקות אבל גם מבחינה כלכלית.... או קיברתי עזרה כספית חד-פעמית מהצבא וגם הצבא עוז לי באוכל בתקופות הקשות. ("מצליחים" 314)

דרכי ההתמודדות עם הקשיים

כל הבוגרים היו קשיים, אך הם נבדלים ביניהם בדרכי ההתמודדות עם הקשיים. ההבדל העיקרי ניכר בפניה לקבל עזרה בתחוםי החיים השונים. הצעירים מקבעות המצליחים סיפרו, כי בשעות משבר הם קיבלו עזרה מגורמים שונים. תוצאות המחקר מעידות שהצעירים פונים לעזרה בעיקר לגורמים בלתי פורמליים, כמו משפחתם

וחבריהם, אך הם פונים ונעזרים גם בגורמים פורמליים שונים, כגון: צוות הפנימייה, מלגות, מש"קית ת"ש בצבא, לשכת התעסוקה, ועודמה.

בתוך הלימודים

מנהל הסטודנטים מימן לי את הלימודים לתואר הראשון וגם לתואר השני תמורה התנדבות. זהו גוף חיוני לאוניברסיטה שעובד לעולים חדשים. ("מצליחים" 2605)

במהלך הלימודים קיבלתי עזרה מהפנימייה — גם מענק כספי וגם ישנתי שם כשבוע. ("מצליחים" 525)

בתוך התעסוקה

לשכת התעסוקה עזרה לי למצוא עבודה פעמים. ("מצליחים" 1603)

פניתי לצוות הפנימייה שיכתבו לי המלצה. הרגשתי טבעי לפנותם אליהם. אני עדין בקשר איתם או הם עשו את זה בשמה. ("מצליחים" 110)

גם בתקופת השירות הצבאי/לאומי בוגרים מקבוצת "המצליחים" הרבו להיעזר בצוות הפנימייה, בבוגרי הפנימייה ובסיוע מן הצבא באמצעות מש"קית ת"ש. הבוגרים מספרים:

כל עוד הייתה בחיל הים, בית הספר היה גב עבורי. כל הקצונה הביבירה היו בוגרי בית הספר וכלן זה יותר קל להגיע להיות קצינה ככלה. אני הימי בעדיפות להגיע לדברים טובים כי הם מאד עוזרו לי... אחורי שהעיפו אותו מקרים חוכלים, או לא רצוי להוציאו אותו ליקורם קצינים, ועוד שאחד הבוגרים לא התעורר — הם לא רצוי להוציאו אותו. אני התקשרתי אליו כי הכרתי אותו מבית הספר, כי בבית הספר עושים מפגשים עם קצינים מחייבים והוא כשהיתה לי בעיה — פניתי אליו... וזה היה נהוג. למרות שהוא לא מהצאות של בית הספר אבל הכרתי אותו ממש... כל חיל הים מלא בקשרים של הפנימייה. ("מצליחים" 2407)

בחלק מהמצטוטים שהובאו בולטות האקטיביות של הצעירים מקבוצת "המצליחים" בפניהם לעזרה, והם יזמו את הפנימייה לעזרה שהטיבה את התמודדותם עם הקשיים שחווו.

לעומת זאת, בקורס קבוצת "המתקשים", ניתן להזות רצף בנסיבות לקבל עזרה. בקצת האחד נמצאים כרבע הבוגרים בקבוצה זו שהמצאים שלהם דומים לאלה של קבוצת "המצליחים". בתחום-קבוצה זו הבוגרים הנוהגים לפנות ולבקש עזרה בעיקר מבני משפחה וחברים.

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

כשהשתחררתי מהצבא אז לא היה לי כסף אפילו לבגדים. אז נזorthy במשפחה
והתחלתי לעבוד אחרי כמה חודשים ואז הכל הסתדר. ("מתקשיים" 818)

במרכז הרצף נמצאים כמחצית מהבוגרים מוקובזה זו שמשתדרים מאוד להסתדר
בכוחות עצם, אולם במצב דחק הם יפנו ויבקשו עזרה.

כשהגעתי לירושלים והייתי בקורס אז נתנו לנו דירה ואורחות צהרים בקורס
אבל בדירה כל אחת הייתה צריכה לזריכת להוציא כסף ולקנות אוכל. לא היה לי
כסף והתבונתי שאין לי כסף... ממש לא היה לי כסף לאוכל אז נזorthy
ברצות של הקורס. באיזשהו שלב פניתי אליה ואמרתי לה שאין לי גירוש והיא
עוזה לי. ("מתקשיים" 2018)

בקצה השני של הרצף נמצאים כربע מהבוגרים בקבוצת "המתקשיים" המתארים
ראיה עולם וחוויה של צורך להתמודד בלבד עם קשיים. הם אינם רואים באנשים
אחרים בסביבתם מוקור לעוזהו, ועל כן אינם נוהגים לבקש עזרה כלל ומחוקשים
להתמודד בכוחות עצמו בלבד. אך ניכר מופע תיאור נימוקיהם לכך כי הדבר נעשה
מתוך כעס ואכזבה או בשל תחושה של בלבד בעולם.

אני לא בונה על אנשים אחרים. אני לא סומך על אחרים. אני אצטרכן לבצע את
המלאכה בלבד. שמעתי שיש גורמים שעוזרים אבל אני לא תולה באף אחד את
העזרה. הכל צריך לבוא מני. ("מתקשיים" 3515)

אני לא מבקש עזרה בכלל אז אני גם לא מקבל... אני לא רואה מישחו שאני יכול
להיעזר בו כלכלית... פשוט אף אחד לא עוזר. עשית הכל בלבד.
("מתקשיים" 1313)

יש לציין כי כאשר מדובר בבקשת עזרה כספית נכונותם של הבוגרים מוקובצת
"המתקשיים" לבקש עזרה ממשפחותם או מחבריהם גדולות יותר מאשר בither
התחומיים. כמחצית מהבוגרים מוקובצת "המתקשיים" ציינו כי הם יפנו לקרוב משפחה
או לחבריהם לבקשת עזרה. אך לעומת זאת, מחציהם ציינו כי לא יפנו בנושא זה
לבקש עזרה ממש. חשוב לציין כי אחת הסיבות האפשריות לכך היא כי בעיניהם אין
גורם שאליו ניתן לפנות לעוזהו.

אנחנו משלמים שכר דירה מהמשכורת וגם את החובות... אז אני חייב להיעזר
בחברה שלי וגם בהוריהם. ("מתקשיים" 1108)

אף אחד לא עוזר לי. אני אפילו עוזרת לאימה שלי — לחתמי הלואה מהבנק
שאני עובדת בו. ("מתקשיים" 1903)

לטיסכום, רצף מהלך החיים של הבוגרים החל משנותם בפנימיה דרך חווית הייצאה ממנה אל השירות הציבורי וכלה בהתמודדות היום-יומיות עם האתגרים העומדים בפני הבוגרים העצמאים מצטייר כשני מהלכי חיים השונים זה מזה והבדלים בין הבוגרים בכל אחת מהקבוצות. רצף חיים זה מושפע בחלקו מניסיונות והחסים של הבוגרים אולם גם מתפקידו סובייקטיביות של כל בוגר את המזיאות על קשייה ואתגריה. המחקר זיהה חמישה מוקדים המבוחנים בין צעירים בוגרי השמות חוויז-ቢתיות שמצולים בחיהם הבוגרים ובין אלו שמתפקידים בהם. הבדיקה זו באה לידי ביטוי כבר בתקופת השהות בפנימיה, עוכרת בחווית הייצאה ממנה אל השירות הציבורי ומשיכה בההתמודדות היום-יומיות עם האתגרים העומדים בפני הבוגרים העצמאים.

דיון

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לזהות גורמים הנתפסים כטורמים להצלחה במעבר לחיים העצמאיים ולהשתלבות בחברה כבוגר לעומת גורמים הנתפסים כמעכבים הצלחה זו. הזיהוי נעשה על פי תיאור החוויה של בוגרי השמות חוויז-ቢתיות לגבי תקופת השהות בפנימיה והייצאה ממנה, כפי שהיא משתקפת בעיניהם בברורותם. לשם כך רואינה קבוצה של בוגרי פנימיות חינוכיות, ועל סמך הריאיון איתם הם חולקו לשתי קבוצות: בוגרים שנייתן לאפיקים מצוילים בחיהם הבוגרים ובוגרים החווים קשיים. ניתוח התוכן של חוותיהם מהשנות בפנימיה ולאחריה הניב זיהוי של חמישה מוקדים, שבאמצעותם ניתן להבחין בין הקבוצות.

הМОדק הראשון הוא תפיסת חוותה בפנימיה כקדמת את תלמידיה ומכינה אותם לחיים העצמאיים. אף על פי שרובם של הבוגרים ציינו כי תקופת השהות בפנימיה הייתה חיובית ובונה עבורם, נמצאו כמה בוגרים שהוו את תקופת הפנימיה כתקופה לא טובה. כל הבוגרים הללו שוויכו לקבוצת "המתפקידים". בנוספ', רוב הבוגרים מקבעות "המתפקידים" ציינו כי הם חשו שהפנימיה לא>Kידמה אותם כלל ליציאה לחיים עצמאיים, וכי רמת הלימודים הנמוכה בפנימיה לא>Kידמה אותם ולא אפשרה להם למש את הפוטנציאל הלימודי שלהם. ממצאים אלה תואמים את הטענה של סטיין (Stein, 2006) לגבי ההבדלים בין קבוצת בוגרי ההשומות "המשיכים קדימה" לעומת "השורדים". סטיין טען כי חוותה השותה בהשמה היא גורם מכריע לגבי יכולת ההסתגלות של הבוגר بحيו העצמאיים. לטענתו, הבוגרים המשיכים לקבוצת "המשיכים קדימה" חוו ביטחון, יציבות והפתחות אישיות במהלך שהותם בהשמה, ואילו בוגרים המשיכים לקבוצת "השורדים" לא חוו את

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

התחששות הללו. תמייה נספה לכך יש במחקר של קלר ואחרים (Keller et al., 2007), שהערכו כי צעירים שהוו קשיים מרובים בהשמה יהוו קשיים ובאים בחיהם הבוגרים וקשיים בהסתגלות לחיים עצמאיים.

המוקד השני הוא רכישת השכלה בכלל, התמודדות עם קשיים בלימודים בפרט, וחווית ההשכלה כנוף להצלחה או לקשיים בחיהם הבוגרים. גם כאן ניכר פער בין שתי קבוצות הבוגרים. בעוד הבוגרים משתי הקבוצות נתקלו בקשיים בלימודים, "המצליחים" היו את התמודדות עם קשיים אלו בחוויה מעצימה, והם מוצבאים על כל שיטות הפנימיה עם תעודת בוגרות מלאה הוא גורם מסיע משמעותי בהמשך דרכם, כמו במציאת תעסוקה וברישות השכלה אקדמית. לעומת זאת, רוב "המתקשים" מתארים קושי בתמודדות עם קשיים אלו, והם סיימו את הפנימיה עם תעודת בוגרות חילית או מקצועית בלבד. כתוצאה לכך, מרביתם מספרים שהוו שניים ורבים ומיירים במקומות התעסוקה. מוצאים אלו משרותיים חוט המשך בין חווית הלימודים הפנימיה לתפקידותם של הצעירים בחיהם הבוגרים בתחוםי השכלה ותעסוקה. הממצאים הללו גם מוכיחים את הטענה כי השכלה פורמלית היא מפתח להשתלבות תקינה ונורמטיבית בחברה, והעדרה עלול לעמוד בדרכם של בוגרי ההשומות ולעכב את השתלבותם בחברה בכלל ובמוגל העובדה בפרט (גוטר-שגיא וניסקי, 2008). בנוסף, מוצאים אלו בעליים בקנה אחד עם מחקרים אחרים המזהים צעירים בוגרי השמות חוץ-ביתיות הלומדים לימודים אקדמיים כבעלי חוון וכמצליחים בחיהם הבוגרים (Hines et al., 2005; Martin & Jasckson, 2002).

המוקד השלישי הוא חווית הצעירים את התקופה שאחרי הייצאה מהפנימיה. לתקופה זו חשיבות רבה, משום שמדובר בתקופה קצרה שבה מתרחשים שינויים בתהומם רבים (Stein, 2005). לכן תקופה זו מועדת לקשיים ולמחסור בתמיכה (Schiff, 2006), לדירות רחוב (Pecora et al., 2003) ולמחסור כלכלי (Zeira, 2009). מהמצאים עולה כי רוב הבוגרים "המצליחים" היו מעבר קל וחובי מהפנימיה לחיים העצמאיים. כמו כן, רובם חזרו להגorder בבית ההורים ללא קשי. לעומת זאת, רוב הבוגרים "המתקשים" היו את תקופת המעבר בתקופה משברית וכחויה של שינוי ממשמעותי בחיהם יחד עם תחוות מהטיבות פתאומית. הבוגרים "המתקשים" ציינו שהתקשו לשוב ולהתגורר בבית ההורים. במקורה זה אי אפשר להטעם מהניסיונות האובייקטיביות ונינתן לשער כי חסרון מקום מגורי יציב וקבוע שאפשר שוב אליו עם הייצאה מהפנימיה הגביר את התחששות הקשות ואת חווית המשבר של חלק מ"המתקשים". ואכן, מחקרים קודמים בישראל זיהו כי עבר חלק מהצעירים המשולבים פנימיות מתקשה המשפחה הביולוגית להעניק סביבה נאותה להתפתחות ולהעשרה (מש, 2001; רפפורט, רימור ומנו, 1984), וחלקים מוגדרים כחסרי עורף משפחתי (ולכה ושותן, 2003). על כן מדגים ממצאי מחקר זה את הצורך להעניק

תשומת לב מיוחדת לאותם צעירים חסרי עורך משפחתי במיוחד בנסיבות מהפנימית. כפי שניכר מחקר זה חסרון עורך משפחתי יש בו כדי לצביע את כלל תקופת המעבר לחיים עצמאיים בצבאים של משבר וקושי (Stein, 2005).

הموقع הרוביי הוא תפיסת השירות הצבאי/לאומי כתקופה ממשמעותית, בונה ומקדמת. רוב רוכבם של המרויאינים שירות צבאי/לאומי. ואולם רוב הבוגרים "המצילחים" חוו את שירותם הצבאי/לאומי ממשמעותי, תורם ומקדם. לעומת זאת, כמחצית מקבוצת "המתקשים" חוותה את השירות כחובה וכמצב שנכפה עליהם. ממצאים אלה מוכיחים את הקשר בין פעילות התנדבותית ממשמעותית לבין ה"חוסן" שלו (Stein, 2005). באופן ייחודי לחברת הישראלית, השירות הצבאי הלاإמי הוא מעין "כרטיס כניסה לגיטימי" לחברה בכלל, ובכל הקשר להשתלבות בשוק העבודה בפרט (בבנייה ו manganese, 2008; Seginer, 1988). שירות צבאי ממשמעותי הוא נדבך חשוב אישיותו של הצעיר וכתהילך התbegרתו. הוא מטפח מיזוגיות של עצמאות, אחריות והתמודדות עם מצבי לחץ, מוכיח את הביטחון העצמי ונונצן תחושה של מימוש עצמי וסיפוק. לחלק מהצעירים מאפשר השירות גם רכישת ידע וניסיונו במקצועו שרכשו לפני השירות או במלכו.

הموقع החמייש הוא התמודדות עם קשיים והיכולת לבקש עזרה. רוב הבוגרים "המצילחים" תופסים אנשים אחרים כגורמי עזרה פוטנציאליים והם נוהגים לבקש עזרה, בעיקר מהמשפחה ומהחברים וגם מצוות הפנימיה, ממש"קית ת"ש בצבא, וכדומה. לעומת זאת, בקרב קבוצת "המתקשים" ניתן להזות רצף. בקצחו האחד נמצאים כربע מהבוגרים "המתקשים" שדומים בדפוסי ההתמודדות שלהם לקבוצת "המצילחים" והם נוהגים לבקש עזרה בעיקר מבני משפחה וחברים. במרכזו הרץ כמחצית מהבוגרים "המתקשים", המשתדרים מאוד להסתדר בנסיבות עצם, אולם במצב דחק הם יפנו ויבקשו עזרה. בקצחו השני של הרץ כרבע מהבוגרים, שאינם רואים באנשים שבביבתם מקור לעזרה. לדבריהם הם אינם נוהגים לבקש עזרה כלל ומתעקשים על התמודדות בכוחות עצמו בלבד. בוגרים לביקשת עזרה כספית, הממצאים מעלים תמונה מעט שונה. כמחצית מהבוגרים "המתקשים" יפנו לקרוב משפחה או לחבריהם לעזרה, והאחרים ציינו שבנושא זה לא יבקשו עזרה ממש.

המצאים הללו מרגינישם את היכולת לבקש עזרה כאחד המאפיינים המרכזיים המקדמים או מעכבים בוגרים בהשתלבותם בחיים העצמאיים. ממצאים אלה מוכיחים את הטענה כי היכולת לבקש עזרה מהסבירה היא ממאפייני החוסן ממשמעותיים ביותר להצלחת הבוגר בהשתלבותו לחברה. זאת מכיוון שהיכולת לקבל עזרה כוללת בתוכה כוחות של הצעיר עצמו, כמו ביטחון עצמי, דימוי עצמי ואנטלייגנציה, וגם של משפחתו וסביבתו, המספקות לו את העוזה והמשאבים שהוא זקוק להם (Stein, 2006). אכן, צעירים בוגרי אומנה שהמשיכו להשכלה גבוהה מארפיניהם

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה מעבר לחיים עצמאיים

ברשות תמייה חברתית רחבה (Hines et al., 2005; Martin & Jackson, 2002). במורכבות היכולת לבקש עזרה בקרב בוגרי הפנימיות עוסקים גם חוקרים אחרים, והם טוענים שלעיתים בקשת העזרה נתפסת כחולשה וכוכותו על עצמאותם, ולעתים הם נמנעים ממנה בשל חוויות כושלות בעברם (Mulkerns & Owen, 2008; Samuels & Pryce, 2008), כפי שאכן מתארים חברי קבוצת "המתักษים" במחקר זה. בשנים האחרונות חוקרים בתחום של צעירים בוגרי השמות מבדילים בין "חלות" לבין "תלות הדידית". המושג "תלות" מתייחס להישענות רבה מדי על אחרים למימוש צורcis, ואילו המושג "תלות הדידית" מתייחס לבקש עזרה ולהיעזר בגורמי תמייה לשם קידום והתפתחות (Mendes & Moslehuddin, 2006). ממצאי המחקר הנוכחי תומכים בחשיבותו המושג "תלות הדידית", הבאה לידי ביטוי ביכולת לבקש עזרה ובקיים של גורמי תמייה.

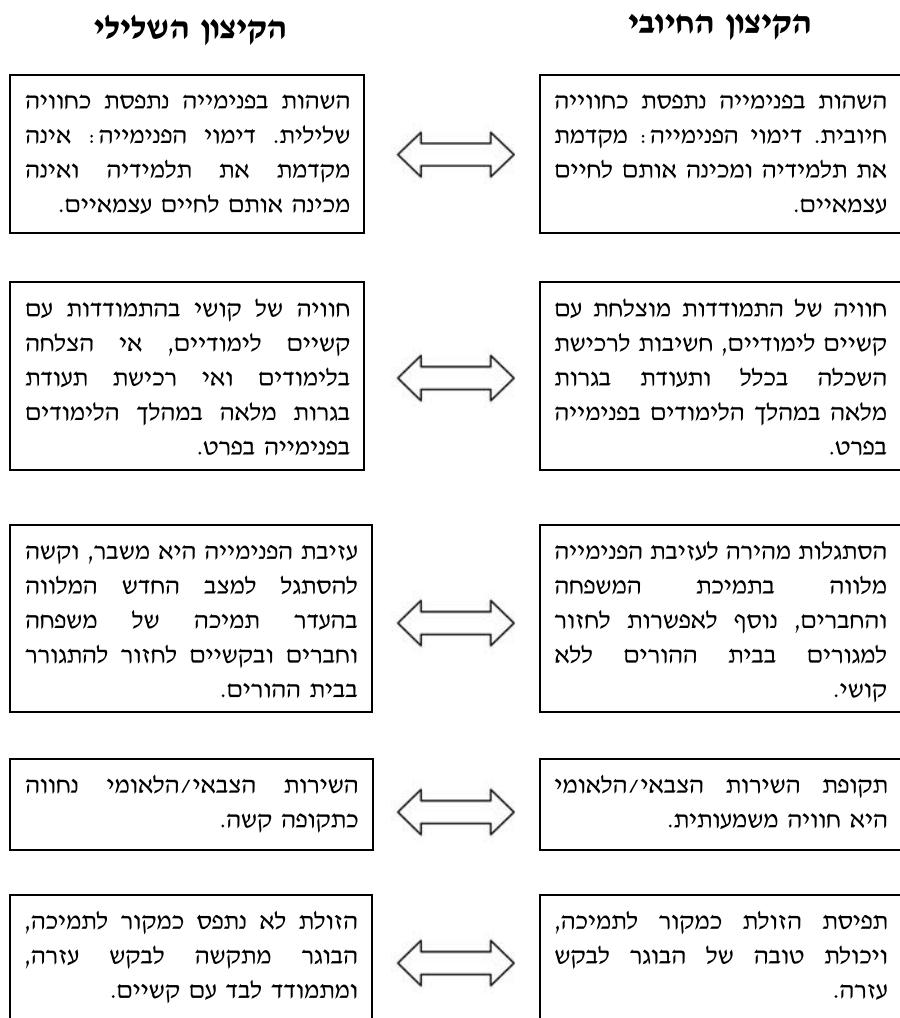
לבסוף, ממצאי המחקר מאפשרים להציג מודל מושג רחוב יותר מזה הקיים היותם לגבי הגורמים התורמים לעומת הגורמים החוסמים הצלחה בהשתלבות בחים העצמאיים של בוגרי פנימיות. תרשيم 1 מציג את הגורמים השונים שזווחו כتورמים או כמעכבים השתלבות מוצלחת: חוויות השותה בפנימיה, רכישת השכלה, חווית היציאה מהפנימיה, חווית השירותים הצבאי/לאומי, ויכולת הבוגר לבקש עזרה.

כפי שנראה בתרשימ 1, כל אחד מהגורמים נמצא על רצף שקצחו האחד מציג התמודדות חיובית וקצחו השני מציג התמודדות שלילית. בוגר הנוטה לקיצון החיובי יותר לחווות את המעבר מן הפנימיה לחים עצמאיים בצורה גמישה ומסתגלת יותר. לעומת זאת, בוגר שהחוויות המעבר שלו הייתה קרובה יותר לקיצון השלילי יותר בקשישים ורבים יותר. בנוסף לכך, מי שהחוויות שלו הייתה קשה בתחומים רבים יותר יתנסה בהמשך חייו הבוגרים יותר ממי שהחוויות המעבר הייתה קשה לו ורק בתחום אחד.

כיווני מחקר עתידיים

ההמלצות לכיווני מחקר עתידיים נגזרות משתי המגבילות העיקריות של מחקר זה. המגבילה הראשונה היא הקושי בגיאוס המשתתפים למחקר. מתוך 50 הבוגרים שנדרגו 14 לא אותו כלל. הופעה זו אינה מפתיעה, שכן מחוקרים רבים המתבססים על ראיונות עם בוגרים של מסגרות חוץ-ביתיות נתקלו בקשישים ורבים לא-热闹 בוגרים (Fenster, 2009; Williams, McWilliams, Mainieri, Pecora, & LaBelle, 2006) מכיוון שהחלהיקה לקבוצת "המצלחים" ו"המתักษים" נערכה לאחר איסוף הנתונים קשה לדעת לאיזו מן הקבוצות משתיכים הצעיריים שלא הצלחנו לא-热闹. סטיין (Stein, 2006) מציין כי רוב הבוגרים שרוואינו במחקרנו נמנים עם קבוצת "המשיכים קדרימה" ועם קבוצת "השורדים". יתרכן כי גם במחקר הנוכחי לא אותו הבוגרים

תרשים 1 : גורמים תורמים או מעכבים השתלבות מוצלחת

המתקשים ביותר בחיהם הבוגרים. לפיכך חשוב מאוד לערך מחקר שיתמקד בחוויה הייצאה מהפנימייה והמעבר לחיים העצמאיים בקרוב בוגרים בעלי מאפיינים מובהקים של אי הצלחה בהשתלבות בחיים העצמאיים, שבמחקר הנוichi קולם נאלים. המגבלה השנייה בוגר הנוכחי נובעת מוגדל המדגם ודרך הדגימה. מערך הממחקר התבסס על מתודולוגיה איקונתנית אשר, מחד גיסא, מאפשרת הבנה עמוקה של הסוגיה הנחקרת כפי שהיא משתקפת בעניין הנחקרים; ומאידך גיסא, הבנה זו

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

מתבססת על מודגמ מצומצם שאינו מייצג. ואולם, ממצאי מחקר זה מתבססים על קבוצה מצומצמת של בוגרים שבוחורתם הייתה מכונת מושג, ולאור זאת, יכולה ההכללה של הממצאים על אוכלוסייה רחבה יותר היא מוגבלת. מחקרים עתידיים, שיתבצעו בכלים כמוותיים ויתבססו על מודגמים מייצגים, יוכלו לבדוק את הגורמים שהזוכרו לעיל כגורם התורם להצלחה בהסתגלות הבוגרים לחיים עצמאיים. ממצאי המחקרים הללו יוכלו לחזק ולאשר את ממצאי המחקר הנוכחי בפרט, ולפתח ולשכלל את הידע הקיים בכלל.

למרות מגבלות אלו יש למחקר חשיבות רבה, בעיקר בכל הקשור לזיהוי הגורמים המבדילים בין הקבוצות ובתרומתם האפשרית לקבוצי המדרניות ולאנשי המקוון בתחום. ראשית, חשוב לשים לב לאותם צעירים שחווים את שהותם בהשמה החוץ-ביתית כחויה קשה עוד במהלך ההשמה, משום שצעירים אלו מועדים לקשיים גם בהמשך. שנית, לפנימיה תפקיד חשוב ומרכזי בהכנה לחיים עצמאיים, יש לשאוף שהצעירים יקבלו הכנה רחבה ועמיקה ככל האפשר עוד לפני עזיבת המטגרת. לסיום, יש חשיבות רבה הן לפיתוח יכולתם של הצעירים לבקש עזרה, והן לזמןות העזרה. בישראל כיום אין מערכת עזרה פורמלית המיעדת לבוגרי השמות חוץ-ביתיות. ממצאי המחקר מדגימים את הצורך לפתח אפשרויות עזרה כזו למי שאין להם עורך משפחתי, לבוגרי מסגרות חוץ-ביתיות ולאחרים.

המלצות לпрактиקה

אחת המטרות של מחקר איכוטני היא מתן بما לקבילות הנחקרים ולמידה מתווך הווויתיהם וניסיונם האישני. במחקר זה ביקשנו מהמשתתפים לתרום מניסיונים ולהמלין על דרכי סיוע לבוגרים עתידיים במעבר מהפנימיה לחיים העצמאיים. ואכן, לאור ניסיונים האישיים הם מציעים שלל דרכים להכנה טובה יותר של החניכים ליציאה, ומדגימים את המוקדים להכנה זו. להלן מגוון המלצות שהעלו הבוגרים בראיונות. ראשית, הבוגרים ציינו את חשיבותה ההכנה וההכוונה של הפנימיה את תלמידיה לקרה סיום הפנימיה. חלקים הדגישו כי הכנה זו צריכה להיות תוך כדי התיקותות פרטנית לכל בוגר ובוגר על פי צרכיו ונסיבותיו.

הפנימיה יכולה לעשות סדנה, או שהעבדים הסוציאליים יכולים לדבר עם התלמידים ולחת רעונות פרטיטים ואנדרויזואליים, ולא שיחה רשמית עם כולם... צריך לראות כל חניך — אם הוא יודע מה הוא יעשה עם עצמו ואז ליעץ ולכונן... יש חלק שלא יודעים מהו לעשות עם עצמו.

(מצליחים" 3421)

אחרים ציינו את חשיבות ההכנה של בוגרי הפנימיה לשלב הבא, שלב השירות הצבאי/הלאומי.

הדבר וכי טוב זה להביא בוגרים מהמקום שהם קצינים או לוחמים שייעברו הרצאה... שיסבירו להם מה האופציות. לבוגרים של הפנימיות אין קשרים עם חברים ועם בוגרים של יחידות קרביות והם לא יודעים כמה השירות חשוב וכמה זה עוזר, אפילו אם הייתה ג'ובני... זה משפייע הרבה ביחסות ביחידת קרבית וזה מעצב את הדמות שלו... לדעתי, חסנה בפנימיה המודעת לצבא. ("מצליחים" 1403)

לדעת הבוגרים, יציאה מהפנימיה עם תעודה בגרות מלאה היא כל' חשוב להשתלבות של הבוגר בחים העצמאים. לכן רבים מהם הדגישו כמה חשוב שהפנימיה תעודד את הצעירים להשלים את לימודיהם התיכוניים ובמידת האפשר לרכוש תעודה בגרות מלאה.

בכיתה י"ב צריך להשתדל להשקיע את כל הכוחות על מנת שהחברה יצא עם בוגרות, כי אחר כך זה מאד קשה להשלים את הבוגרות והזמן הזה מתבזבז וזה חבל... החברה לא מבינים את זה כשם בפנימיה. ("מתקשים" 2018)

לדעת אחדים מהבוגרים, לצוות החינוכי בפנימיה השפעה רבה על החניכים בהווה ובעתיד. לאור זאת, חשוב להעסיק בוגרי הפנימיה או עולים חדשים כמדריכים שיהיו דוגמה אישית חיובית ומודל לחיקוי עבור החניכים.

בצוות החינוכי אפשר לשלב אנשים מהקהילה האתיתופית. יותר קל להתחבר אליהם והם מוהוים מודל לחיקוי. והמדריכים הלא-אתיתופים צריכים לקבל הדרכה על האוכלוסייה הזאת. ("מצליחים" 2605)

לדעתי, המדריכים צריכים להתחלף וצריך להביא מדריכים כאלו שעברו בעצמם את החיים בפנימיה, וככה הם יבינו. ("מתקשים" 1108)

הפרידה מהפנימיה לא הייתה פשוטה עבור חלק מהמשתתפים. לאור ניסיונות האישי הם ממליצים לפנימיה לחתול לחניכים הכנה רגשית לקרה הפרידה מהפנימיה והיציאה לחיים העצמאים.

לעשות איזושהי הכנה רגשית, כמו כנס משתחררים, שברגע שיש את הכנס אז יודעים שעוד מעט משתחררים ואו עוברים איזושהי הכנה רגשית לא מודעת... צריך להסביר לבוגרים שמהר בבוקר לא צריך לבוא למסדר, שהשגרה הקשוחה הזאת לא תהיה אחר כך... אין בפנימיה הכנה רגשית לסום, לא מכינים אותה שהולך להיות שונה. ("מצליחים" 2407)

הבוגרים הדגישו שנוסף להכנה של החניך עצמו יציאה מהפנימיה, יש צורך

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים להכין גם את בני משפחתו, מכיוון שהמשפחה צריכה להתכוון לסייע לבוגר בקשישים הצפויים לו עם עזיבתו את הפנימיה.

צורך לדבר עם המשפחה, שelper הנוער ידבר איתם ולהכין אותם למשבר ואין הם יכולים לחתוך מבחינה לימודית ובחינת העבודה ומה ליען לילדים. ("מצחיקים" 1603)

המרואינים ציינו כי המשך הקשר של צוות הפנימיה עם בוגריה חשוב ומשמעותי לבוגרים.

אחרי שכל תלמיד מסיים — צורך להמשיך להיות בקשר אליו. כשהיהי בצבא, הוצאות של הפנימיה התקשר אליו לשאול אותו מה קורה — זה היהמצוין! היום לא עושים את זה וזה מאד חבל. ("מתושים" 1010)

לסיום, הבוגרים שהשתתפו במחקר ראו חשיבות רבה בהכנה אינדיוידואלית וקבוצתית של החניכים ובני משפחתם הן לקראת השירות הצבאי/לאומי והן לקראת הייציאה מהפנימיה לחיים העצמאיים. כמו כן, הם מצביעים על חשיבות המשך הליווי והתמיכה של הפנימיה בוגריה, חלק מהוכות הפנימיה כלפי חניכיה.

השלכות על המדייניות

ועדת רוטלוי המליצה כבר בשנת 2003 לעגן בחוק את זכותם של ילדים בהשמה להכנה לקראת חי בגורות בקהילה וכן את זכותם של בוגרי ההשומות החוץ-ביתיות לסייע בוגריהם תחומי החיים עם עזיבתם את המסגרת (בנביישי ומנוס, 2008). המליצה זו טרם הונחה על שולחן הכנסת, כיוון שההליך החקיקה לא הושלם. ממצאי הממחקר מעידים על חשיבותם של תמייה וטיעו לבוגרי הפנימיות החינוכיות בתחום השכלה, דירור ותעסוקה. סיוע בתחום אלה מהוות עבורה קריש לפיצעה להצלחה בהשתלבותם כבוגרים מועילים בחברה. הקושי לבקש עזרה זהה כאחד מהחסמים המרכזים בהסתגלות הבוגרים לחיים העצמאיים. ממצאים אלה מוכיחים את הצורך בקיום המלצת ועדת רוטלוי ומדגישים את חשיבות יצרית מדיניות חברתית ברורה שתיתן מענה לצרכים של בוגרי השומות חוץ-ביתיות. לבסוף, במחקר נמצא כי הבוגרים נוטים לפנות תחילה לגורמים בלתי פורמליים, כמו משפחה וחברים, לאחר מכן לגורמים פורמליים מוכרים ונגישים דוגמת צוות הפנימיה, וכן לבסוף לרשויות הפורמליות. ממצאים אלה צריכים לכוון את קובעי המדייניות ואת מערכי השירותים החברתיים לראות בצעירים בוגרי השומות קבוצה יהודית וモבלת באוכלוסייה הכללית שיש לה גם צרכים יהודים. אפשר לעורר ולעוזד גישה זו בקרב מוסגרות ההשמה החוץ-ביתית על ידי הרחבת המנדט שלן

לטיפול גם מגיל 18 ומעלה. לאחר מכן, יש להציג תוכניות התרבות שיתחשבו במאפיינים הייחודיים של בוגרי השמות בכלל ובפרט הפנייה שלהם לקבלת עצה בפרט. כמו כן, יש לשים דגש מיוחד על איתור בוגרים המתקשים במעבר לחיים העצמאיים והנגשה השירותים עבורה. התוכניות יכולות להיבנות בשיתוף פעולה עם הפנימיות ועם הבוגרים כדי שעשוים לסייע באיתור בוגרים הנמצאים בסיכון וכගורמים שיפעלו את תוכניות ההתרבות.

מקורות

- בנבניתי, ר. וזעירא, ע. (2008). הערכת מידת השליטה של מתבגרים בהשמה חוץ-ביתית במילוןויות חיים וצורךיהם לקרה עצמה את המסתגרת. מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 28, 17–44.
- בנבניתי, ר. ומגנו, א. (2008). הערכת התוכנית "גשר לבוגרי השמה חוץ-ביתית חסרי עורך משפחתי". מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 28, 45–83.
- גוטר-שגיא, נ. ונסקי, מ. (2008). תכנית "למרחב" – מענה לצעירים יוצאי השמה חוץ-ביתית. מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 28, 85–94.
- הועודה לתכנון ולתקצוב (2008). התפתחויות עיקריות במערכת ההשכלה הגבוהה – לקט נתוניים. ירושלים: המועצה להשכלה גבוהה.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2008). שנתון סטטיסטי לישראל 2008, מס' 59 (טבלה 3.6, עמ' 163). ירושלים: http://www.cbs.gov.il/shnaton59/st03_06.pdf
- זכה, א. ושותמן, ש. (2003). מתבגרים חסרי עורך משפחתי: דוח מחקר. ירושלים: ג'וינט ישראל-מכון ברוקרייל.
- עירא, ע. ובנבניתי, ר. (2008). בוגרים של פנימיות חינוכיות בישראל: תמונה מצב. מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית, 28, 95–134.
- מיוזל, ע. (2002). צעירים ישראלים במעבר לבגרות: השפעת השירות הצבאי. *ענינים בחינוך*, 5(1), 159–190.
- mesh, ג. (2001). מאפיינים של חניכים הלומדים בפנימיות המינהל לחינוך התישבותי ועלית הנוער בתשס"א. דוח מחקר. תל-אביב: המינהל לחינוך התישבותי.
- סטריאר, ר. (2007). עוני כמציאות רבת-פנים: תפיסות העוני של תושבים ועובדים סוציאליים על רקע מגדר, תרבות ותפקידם בירושלים. חברה ורוחה, 20(1), 103–126.
- רוזאר-סטריאר, ד. וסטריאר ר. (2006). אבות מהגרים בישראל: מתיאוריות הגירעון לתיאוריות האבאות המכוננת. חברה ורוחה, 20(4), 405–431.
- רפטורט ח., רימור, מ. ומנו, ח. (1984). עלית הנוער – הפעולה החינוכית בקרב טעוני טיפוח. ירושלים: מכון סאלד.
- שייף, מ. וקוור ח. (2005). מחקר מעקב אחר בוגרי פנימית "בית אפל" בגילאי 18 ומעלה. דוח מחקר. ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- שקד, א. (2003). *מילות המנסות לגעת: מחקר איקוני – תיאוריה ויישום*. תל-אביב: רמות.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.
- Arnett, J. J. (2003). Conceptions of the transition to adulthood among emerging adults in

- American ethnic groups. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 100, 63–75.
- Arnett, J. J. (2007). Socialization in emerging adulthood: From the family to the wider world, from socialization to self-socialization. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 208–230). New York: The Guilford Press.
- Barth, R. (1990). On their own: The experience of youth after foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 7, 419–440.
- Bradley, H., & Devadason, R. (2008). Fractured transitions: Young adults' pathways into contemporary labor markets. *Sociology*, 42, 119–136.
- Cashmore, J., & Paxman, M. (1996). *Longitudinal study of wards leaving care*. Sydney, Australia: Social Policy Research Center, University of New South Wales.
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2007). *Wards leaving care: Four to five years on*. Sydney, Australia: Social Policy Research Center, University of New South Wales.
- Cook, R. J. (1994). Are we helping foster care youth prepare for their future? *Children and Youth Services Review*, 16, 213–229.
- Courtney, M. E., & Dworsky, A. (2006). Early outcomes for young adults transitioning from out-of-home care in the USA. *Child and Family Social Work*, 11, 209-219.
- Courtney, M. E., Hook, J., & Lee, J. (2010). *Distinct subgroups of former foster youth during young adulthood: Implications for policy and practice*. Chicago, IL: Chapin Hall Center for Children, University of Chicago.
- Courtney, M. E., Piliavin, I., Groan-Kaylor, A., & Nesmith, A. (2001). Foster youth transition to adulthood: A longitudinal view of youth leaving care. *Child Welfare*, 80, 685–717.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., Plano-Clark, V. L., Gutmann, M. L., & Hanson, W. E. (2003). Advanced mixed methods research designs. In A. Tashakkori, & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 209–240). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Daining, C., & DePanfilis, D. (2007). Resilience of youth in transition from out-of-home care to adulthood. *Children and Youth Services Review*, 29, 1158–1178.
- Dey, I., & Morris, S. (1999). Parental support for young adults in Europe. *Children and Youth Services Review*, 21, 915–935.
- Fenster, J. (2009). Challenges to tracking subjects for follow-up research: A case study. *Child Welfare*, 88(4), 57–75.
- Hines, A. M., Merdinger, J., & Wyatt, P. (2005). Former foster youth attending college: Resilience and the transition to young adulthood. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75, 381–394.
- Keller, T. E., Cusick, G. R., & Courtney, M. E. (2007). Approaching the transition to adulthood: Distinctive profiles of adolescents aging out of the child welfare system. *Social Service Review*, 81, 453–484.
- Martin, P. Y., & Jackson, S. (2002). Educational success for children in public care: Advice from a group of high achievers. *Child and Family Social Work*, 7, 121-130.

- Mendes, P., & Moslehuddin, B. (2006). From dependence to interdependence: Towards better outcomes for young people leaving state care. *Child Abuse Review*, 15, 110–126.
- Mulkerns, H., & Owen, C. (2008). Identity development in emancipated young adults following foster care. *Smith College Studies in Social Work*, 78, 427–449.
- Munson, M. R., & McMillen, J. C. (2006). Nonkin natural mentors in the lives of older youth in foster care. *The Journal of Behavioral Health Services and Research*, 35, 454–468.
- Padgett, D. K. (2008). *Qualitative methods in social work research*. Los Angeles, CA: Sage.
- Pecora, P. J., Kessler, R. C., Kirk, J. W., O'Brien, K., Downs, A. C., English, D., White, J., Hiripi, E., White, C. R., Wiggins, T., & Holmes, K. E. (2005). *Improving foster care: Findings from the Northwest foster care alumni study*. Seattle, WA: Casey Family Programs.
- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. C., Downs, A. C., O'Brien, K., Hiripi, E., & Morello, S. (2003). *Assessing the effects of foster care: Early results from the Casey national alumni study*. Seattle, WA: Casey Family Programs. Retrieved from: http://www.casey.org/NR_rdonlyres/CEFBB1B6-7ED1-440D-925AE5BAF602294_D_alumni_studies_report_pdf
http://www.casey.org/Resources/Publications/pdf/CaseyNationalAlumniStudy_FullReport.pdf
- Reilly, T. (2003). Transition from care: Status and outcomes of youth who age out of care. *Child Welfare*, 82, 727–746.
- Samuels, G. M., & Pryce, J. M. (2008). “What doesn’t kill you makes you stronger”: Survivalist self-reliance as resilience and risk among young adults aging out of foster care. *Children and Youth Services Review*, 30, 1198–1210.
- Scannapieco, M., Connell-Carrick, K., & Painter, K. (2007). In their own words: Challenges facing youth aging out of foster care. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 24, 423–435.
- Schiff, M. (2006). Leaving care: Retrospective reports by alumni of Israeli group-homes. *Social Work*, 51, 355–364.
- Schiff, M., & Benbenishty, R. (2006). Functioning of Israeli group-homes alumni: Exploring gender differences and in care correlates. *Children and Youth Services Review*, 28, 133–157.
- Seginer, R. (1988). Adolescents facing the future: Cultural and sociopolitical perspectives. *Youth and Society*, 19, 314–333.
- Stein, M. (2005). *Resilience and young people leaving care: Overcoming the odds*. York, England: Joseph Rowntree Foundation.
- Stein, M. (2006). Research review: Young people leaving care. *Child and Family Social Work*, 11, 273–279.
- Stein, M., & Munro, E. (2008). *Young people's transitions from care to adulthood: International research and practice*. London: Jessica Kingsley.
- Weiner, A., & Kupermintz, H. (2001). Facing adulthood alone: The long-term impact of family break-up and infant institutions, a longitudinal study. *British Journal of Social Work*, 31, 213–234.

בוגרי פנימיות חינוכיות בישראל: תפיסתם את הגורמים התורמים להצלחה והמעכבים הצלחה במעבר לחיים עצמאיים

- Weiss, R. S. (1994). *Learning from strangers: The art and method of qualitative interview studies*. New York: The Free Press.
- Williams, J., McWilliams, A., Mainieri, T., Pecora, P., & LaBelle, K. (2006). Enhancing the validity of foster care follow-up studies through multiple alumni location strategies. *Child Welfare, 85*, 499–521.
- Zeira, A. (2009). Alumni of educational residential setting in Israel: A cultural perspective. *Children and Youth Service Review, 31*(10), 1074–1079.

